

Gondolatok Szövetségünk harminc évéről

Popa Péter

Egy építkezésben a legszembetűnőbb művelet a semmiből kinövő, magasba törő falak felhúzása és annak a tetővel való megkoronázása. Szövetségünk történetében is az volt a leglátványosabb időszak, amikor előzmények nélkül létrehoztunk egy szervezetet, megalkottuk célkitűzéseinket, és ezek mentén megpróbáltuk helyünket megtalálni a magyar zenei életben. De, mint ahogyan az építkezések látványos szakaszai után is következnek a tekintetet kevésbé magukra vonó, de annál fontosabb belső munkák, az sem tagadható, hogy ezek során bőséggel akadhatnak utólag kijavítást igénylő részek, miközben még fontosabb az állagmegóvás, az eddigi eredmények megőrzése. Szövetségünk életében a közelgő harmincéves jubileum indokoltta teszi, hogy számot vessünk három évtized munkájával, eredményeivel vagy eredménytelenségeivel, és egyben meghatározzuk, hogy mely értékek méltók a megőrzésre. Mindezt oly módon, hogy közben vizsgálni kell azokat a külső körülményeket, társadalmi változásokat, amelyeknek hatása alól egyetlen ilyen szerveződés sem vonhatja ki magát.

A szimfonikus zenekarok meghatározói a hangversenyéletnek, a zeneoktatásnak, és kulcsszerepük van a társadalom mentális egészségének fenntartásában. Magyarországon az egyik legnagyobb vonzerőt jelenti az idetelepülő tőke szempontjából hazánk világviszonylatban is igen magasnak mondható kulturális kínálata, a kulturális szolgáltatások sokszínűsége, ezen belül pedig természetesen a zenekultúra kimagaslóan magas szintje. Amióta 1853-ban, immár 170 éve megalakult Erkel Ferenc kezdeményezésére a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara, az első szimfonikus zenekar, a magyar zenekedvelő társadalomnak csak zenekarok születésénél kellett bábáskodnia, sohasem a megszűntetése miatt gyászolnia.

A magyar társadalmi berendezkedés, a fejlettség és az igény teremtette meg hajdanán azokat a zenekarokat, amelyek mindig is tökéletes harmóniában működtek, hiszen egy-egy szeletét kapták a tennivalóknak, de sohasem ugyanazt a részét, amit a másik. Kialakultak azok a vidéki, ma önkormányzati, egész régiókat ellátó zenekarok, amelyek működése egész egyszerűen nélkülözhetetlen volt, hiszen olyan területeken ápolták és ma is ápolják a Zenekultúrát, amelyek a budapesti zenekaroknál sosem voltak és lesznek prioritások. Kialakultak a különböző fővárosi és vidéki zenekarok, de egy sem azonos profillal, különböző társadalmi rétegekhez, más-más régiókhoz szólva.

A 80-as években kezdődő folyamatok azonban végre ráébresztették zenekarainkat, hogy sorozatos életveszély-szituációk is kialakulhatnak az elhibázott politikai döntések és az öncélú rivalizálás miatt.

Első felvonás – a tradíciók felrúgása

»A hagyományos magyar zenekari struktúra megbontásának első felvonása volt egy új zenekar létrehozása, annak kiugróan magas támogatásával, állami hendikepet teremtve a többi zenekar számára.«

A tradicionális magyar zenekari struktúra ilyen módon való megtámadása kellett viszont ahhoz is, hogy 140 évvel az első zenekar megalakítása után, 1993-ban elkezdődjön zenekaraink felnőtté válása és sorsuk irányítása érdekében egy közösségbe tömörülése. **Így alakult meg 30 éve a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége.**

Bár merőben eltérő működési formák jellemezték (jellemzik még ma is) zenekarainkat, azonban közös nevező, az egységes megjelenési forma megtalálása elengedhetetlen volt ahhoz, hogy az állam újraelosztási gyakorlatát akár kis mértékben is, de valamilyen szinten befolyásolni lehessen.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy sokféle zenekar önkéntes szerveződéséről van szó, amely a tagok részéről a folyamatos működtetésre rengeteg energiát, a különbözőségek miatt pedig mérhetetlenül nagy empátiát igényel.

Rengeteg energiát, mert olyan mezsgyén kell előre jutni, ahol a politikusok által a társadalmi szervezeteknek szánt szerep nem azonos a szereppel, amelyet azok maguknak szántak. Mérhetetlenül nagy empátiát,

mert hiszen nem eshet minden tagszervezetnek az érdeke minden esetben egybe, tehát az együtt haladás állandó kompromisszumkeresésre kényszerít. Ez különösen érvényes Magyarországon, ahol az elmúlt évtizedek bizony alaposan megtépázták a tiszta és világos szerkezeteket, ahol a kézi vezérlés, az egyéni kapcsolatrendszerre épített érvényesülési technikák mind-mind segítettek összekuszálni a társadalmilag fejlettebb országokban világosan elkülönített szerkezeti elemeket.

Ha sikerül megértetnünk a közös ügy iránti elkötelezettség fontosságát, akkor a dolgok lényegét sikerült megérteni és megértetni. Ezért mondták az alapítók, hogy egységben az erő, és ennek eredményeként jöhetett létre a keleti blokk utódállamaiban elsőként Magyarországon az előadó-művészek érdekeit védő, működésüket szabályozó törvény.

Második felvonás – Oszd meg és uralkodj

»A zenekarok közötti egység megbontásának, a szcéna megosztásának második felvonása volt, amikor szétválasztották a minősített szimfonikus zenekarokat két nagy csoportra, a nemzetire és a kiemeltre, de úgy, hogy valójában az új címek nem tükrözték markánsan és jól értelmezhetően sem a feladatköröket, sem az ezekből következő finánciális vonatkozásokat.«

A zömmel a vidéki együttesekre vonatkozó, de végső soron – még ha nem is ez volt a cél – a minőségi különbséget sugalmazó cím szembe állította az abból kimaradó vidéki zenekarokat a többivel, de a budapesti zenekarokat is (ebbe nem tartoznak a nem minősített budapesti zenekarok, például a BFZ, a Rádiózenekar, Telekom/Concerto) azokkal a „nemzeti kategóriába” sorolt együttesekkel, amelyeknek teljesítménye (létszám, koncertszám, nézőszám), de talán a minősége is elmaradt egyes, a kiemelt kategóriába sorolt együttesektől. Ugyanakkor a nemzeti kategóriás együttesek hiába remélték, hogy finanszírozásuk majd eléri a Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekarét, a helyzet folyamatosan romlott még a két kategória egymáshoz viszonyított arányaiban is.

2006-ban, a címek bevezetése előtt, a későbbi kiemelt kategóriába tartozó öt zenekar 231,5mFt támogatásával szemben, a későbbi nemzeti kategóriába sorolt hat zenekar 651mFt támogatása még 234%-os többletet mutatott az utóbbiak javára az egy zenekarra jutó átlag tekintetében. (lásd a táblázatot)

A címek bevezetése után, például 2022-re már így alakult a helyzet: A kiemelt kategóriába tartozó hat zenekar 964,6mFt támogatásával szemben, a nemzeti kategóriába sorolt hat zenekar 1 768,9mFt támogatása már csupán 183%-os többletet mutatott az egy zenekarra jutó átlag tekintetében. (Fenti adat csak az elosztási szabály szerinti állami támogatások változását mutatja, nem tér ki a folyamatosan csökkenő fenntartói támogatásokra.)

Harmadik felvonás – zavarkeltés

»A zenekarok közötti egység megbontásának harmadik felvonása a TAO bevezetése utáni kontrollálatlan helyzet volt, amikor olyan üzleti vállalkozások települhettek rá a rendszerre, amelyek óriási aránytalanságokat teremtettek a lehetőségek függvényében kisebb mozgástérrel rendelkező együttesek kárára, és itt nem beszélek a vitatható értékek zászlóra tűzéséről, mint az ifjúságnak szóló zenei ismeretterjesztés „legmegfelelőbb” eszközéről.«

Ha maradunk a fenti csoportosításnál, akkor így alakult a két kategória helyzete 2018-ban a TAO-ból származó többletbevételek tekintetében: A kiemelt kategóriába tartozó hat zenekar 509,3mFt-os TAO bevételével szemben a nemzeti kategóriába sorolt hat zenekar csak 238,9mFt-os TAO bevételt tudott elérni. A kiemelt kategória bevétele így 213%-a lett a nemzeti kategóriára jutó bevételnek, és itt még nem beszélünk a kategóriákon belül kialakult súlyos aránytalanságokról.

És mint ahogy a TAO bevezetése és ilyen formán való működtetése is kárt okozott, ugyanúgy fokozta a károkat annak hirtelen megszüntetése is – „természetesen” csak az előadó-művészeti területen. Nem csupán azért, mert „márványtáblába vésődtek” a kétes értékű vállalkozások és az arénákban megrendezett „kulturmissziók” által megszerzett előnyök, de a korábbi évek TAO bevételéből származó összeg hozzá nem értők által, kézi vezérléssel lett szétszétva, ezzel is erősítve a feudális/hűbéri viszonyokat, a hátsó ajtón való közlekedést az előnyszerzés érdekében, az aránytalanságokat pedig tovább növelve.

»A TAO-t tehát felváltotta a területre a megelőző évben jutó összeg „többlettámogatás”-ként való kiosztása – kézi vezérléssel, a szakmai szervezetek megkérdezése nélkül.«

Ennek 2019-ben ez lett az eredménye: a kiemelt kategóriába tartozó hat zenekar 1 049mFt-os többlettámogatásával szemben a nemzeti kategóriára 702,1mFt jutott. Az arány a kiemelt kategória javára 149% lett.

2020-tól aztán újabb összeg került a területre, ami egy pozitív fejleménynek látszott, mindaddig, amíg meg nem pillantották az együttesek az elosztás mikéntjét. Talán mondani sem kell, hogy ekkor sem kérdezték meg a szakmai szervezeteket, vagy végeztek volna tanulmányokat az ismert adatok elemzésével.

Így a 2020-22-es években a kiemelt kategóriába tartozó hat zenekar 1 215,4mFt-os többlettámogatásával szemben a nemzeti kategóriába sorolt hat zenekar 631,1mFt-os többlettámogatást kapott. Az arány a kiemelt kategória javára 193% lett.

Mindezek eredményeként – mint ahogyan a Zenekar 2022/2-es számában a „Vissza a dzsungelbe” című véleménycikkemben bátorkodtam leírni – nemhogy az úgynevezett nemzeti (nélkülözhetetlen régiós feladatokat ellátó vidéki) zenekarok jutottak hátrányosabb helyzetbe, de brutálisan kinyílt a budapesti és a nem budapesti együttesek támogatottságának ollója az utóbbiak kárára, különösen, ha beleszámítjuk az ebbe a csoportba nem beletartozó, kiugróan magas állami finanszírozású budapesti együtteseket (MNFZ, Concerto, BFZ).

A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy csoportokon belül is vésses különbségek születtek. A kiemelt kategória legmagasabb többlettámogatása 766%-a a legalacsonyabbnak, míg ez az arány a nemzeti kategóriában 206%.

»És mindez úgy, hogy gyakorlatilag azonos, vagy hasonló feladatokat látnak el az együttesek, amennyiben a zenekultúra magas színvonalon történő megismertetése a cél a fiatal generációval, és a kulturális igény kielégítése minden korosztály és minden régió számára.«

Ma kétségtelenül újra folyik a harc a fennmaradásért. A válságok sora mellett nap mint nap tanúi lehetünk a nem megfelelő pozícióba ültetett döntéshozók rosszabbnál rosszabb döntéseinek, amelyek újra

és újra azokat erősítették, akik a kapcsolati tőkájük alapján, vagy ügyeskedéssel akartak és akarnak mindig előnyösebb helyzetbe kerülni. A bejáratott gyakorlat szerint hiába van előadó-művészeti törvény beépített normatív támogatási rendszerrel, ma is egyre növekszik a „kézből etetésre szánt” összegek nagysága. Ez pedig az „okosban” mindent elintéző törekvéseknek táptalaja abban a társadalmi szövetben, amelyben nagyítóval kell keresni a kultúrát szerető, értő és támogató réteget.

Ennek következménye, hogy ma visszatért a közbeszédbe, hogy „sok-e a zenekar”. A kérdést már 1998-ban tárgyalta a Magyar Televízió „Mélyvíz” című adása, amely egy újonnan alakított zenekar vezetőjének dolgozatában szereplő javaslatlaltal, nevezetesen a zenekarok számának csökkentésének témájával foglalkozott. Mindezt akkor, amikor az akkori két Németország 90 millió lakosára közel másfélszáz, Anglia 56 millió lakosára száznál több zenekar jutott, zömmel az adófizetők pénzéből fenntartva!

Ez ma sincs merőben máshogy, éppen ezért érthetetlen, hogy olyan támogatások megszerzésére biztatják a hazai előadó-művészeti szervezeteket, amelyek hazánkban gyakorlatilag nem léteznek. A TAO megszüntetése óta a hazai nagyvállalatok legfeljebb a sport irányú mecenatúrára hajlandók. Elvértve, csak nagyon kis százalékban találunk kulturális célú támogatást. A magánszféra pedig egyrészt nem olyan tehetős, másrészt nem olyan kultúrákedvelő és értő, mint a hajdanvolt arisztokrata réteg.

»Ezért jutottunk ma odáig, hogy még a szakmai berkekben is felesleges zenekarokról beszélnek.«

A baljóslatok nem válogatósak: harangoztak már vidéki zenekarok felett is, amelyeket legszívesebben sorstársa nyelne le egészben az adott régió vezető szerepéért folyó harca során, de megkondítják már a harangokat egyes budapesti zenekarok felett is.

Ne higgyék azok, akik zenekarok megszüntetését óhajtják, hogy ezzel áldoznak a magyar zenekultúra oltárán! De azok se higgyék, hogy előrevivő, netán korszakalkotó gondolkodásúak, akik a hagyományos zenekarok megszüntetését javasolják, lecserélve a nemzeti kulturális identitás egyik legfontosabb, tradicionális elemét staggione típusú, alkalmilag verbuvált, saját hang, stílus és öntudat nélküli, vegyes összetételű zenekarokkal. Ezek a „művészek” nincsenek tisztában azzal, hogy nemzetünknek a zenekultúra az egyetlen, nyelvi nehézségektől független, exportálható „hungaricum”, amelyre leginkább büszkék lehetünk. Ennek szerves része a szimfonikus zenekarok családja.

A gazdasági helyzet – sajnálatos módon – évek óta kedvez a demagóg és szűklátókörű gondolatoknak. Ma már egyre nyilvánvalóbb – figyelemmel kísérve az európai példákat is – hogy a zenekarok létszámát célzó támadások kizárólag az államháztartási hiányokból, illetve azok okainak félremagyarázásából fakadnak. Zenekarok megszüntetése vagy szándékos elsorvasztása beláthatatlan károkat okozhat, sokkal nagyobbakat, mint ezen kulturális kontinuitás-őrző formátumok életben tartása, vagy még inkább, hatékonyságuk segítése. Gondoljunk csak egy-egy zenekar évtizedek alatt kinevelődött, odaszoktatott törzsközönségére, az ebből fakadó jegybevételekre, a hangversenytermekre, amelyek erre a bevételre is számítanak, a zenei képzésre, ami egy jelentős réteg megélhetési forrása, a hangverseny-szervezési ágazatra és nem utolsósorban az idegenforgalomra, amely nagyban támaszkodik a hazai kulturális lehetőségekre – hogy csak néhányat említsek. Ennek ellenére időről időre támadások tanúi lehetünk mind a magyar zenekari kultúra egészét, mind pedig az egyes zenekarokat illetően.

Ezek után tegyük fel a kérdést magunknak: ismerve hazánk társadalmi fejlettségét, berendezkedését, képesek lehettünk volna szervezetenként érdemben befolyásolni a folyamatokat? Javít-e a helyzetünkön, ha egymásnak esünk és magunk között keressük a bűnbakot? Javít-e a helyzetünkön, ha nem maradunk együtt a külső hatások által végzett rombolások következményeként? Nem az javít-e valamelyest a kialakult viszonyokon, ha még szorosabbra zárjuk sorainkat és közösen próbálunk meg az erős ellenszélben a külsőleg vezérelt megosztottság ellenére is egységet mutatni?

Epilógus, vagy kibontakozás?

Ennek megválaszolása a feladata a most következő találkozó sorozatának. Én, mint a szervezet alapítója, harminc hosszú évig szolgálja, úgy is mint elnök, de úgy is mint főtktár, csupán azt kívánom, hogy minden tagszervezetünk a józan belátás, a higgadt értékelés és az egészséges rivalizálás közben is a sorstársak irányában való tolerancia jegyében vágjon neki a következő harminc évnek! ■

A MINŐSÍTETT SZIMFONIKUS ZENEKAROK ÁLLAMI TÁMOGATÁSI ARÁNYÁNAK VÁLTOZÁSAI		ÉV	TÁMOGATÁS	EGY ZENEKARRA JUTÓ ÁTLAGOS ÖSSZEG	ARÁNY
KÖZPONTI KÖLTSGÉGVETÉSI TÁMOGATÁSOK	A későbbi kiemelt kategóriába tartozó 5 zenekar (BDZ, ODZ, MÁV, Zugló, Szołnok)	2006	231,500,000	46,300,000	43%
	A későbbi nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar (Győr, Szombathely, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc)	2006	651,000,000	108,500,000	23,4%
	A későbbi kiemelt kategóriába tartozó 5 zenekar	2013	256,300,000	51,260,000	43%
	A későbbi nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2013	716,100,000	119,350,000	23,3%
	A későbbi kiemelt kategóriába tartozó 5 zenekar	2017	504,900,000	100,980,000	56%
	A későbbi nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2017	1,077,600,000	179,600,000	17,8%
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar (BDZ, ODZ, MÁV, Zugló, Szołnok, Székesfehérvár)	2022	964,620,000	160,770,000	55%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar (Győr, Szombathely, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc)	2022	1,768,920,000	294,820,000	18,3%
TAO	TAO-bevétel 2018				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2018	509,254,296	84,875,716	21,3%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2018	238,872,057	39,812,010	4,7%
TÖBBLETTÁMOGATÁSOK	TÖBBLETTÁMOGATÁS 2019				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2019	1,048,940,000	174,823,333	14,9%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2019	702,098,600	117,016,433	6,7%
	TÖBBLETTÁMOGATÁS 2020				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2020	1,215,380,000	202,563,333	19,3%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2020	631,080,000	105,180,000	5,2%
	TÖBBLETTÁMOGATÁS 2021				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2021	1,215,380,000	202,563,333	19,3%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2021	631,080,000	105,180,000	5,2%
	TÖBBLETTÁMOGATÁS 2022				
	A kiemelt kategóriába tartozó 6 zenekar	2022	1,215,180,000	202,530,000	19,3%
	A nemzeti kategóriába sorolt 6 zenekar	2022	631,080,000	105,180,000	5,2%
	A legmagasabb többlettámogatást kapó, a kiemelt kategóriába tartozó zenekar	2022	540,970,000		7,6%
	A legkisebb többlettámogatást kapó, a kiemelt kategóriába tartozó zenekar	2022	70,650,000		1,3%
A legmagasabb többlettámogatást kapó, a nemzeti kategóriába tartozó zenekar	2022	144,910,000		2,0%	
A legkisebb többlettámogatást kapó, a nemzeti kategóriába tartozó zenekar	2022	70,500,000		0,4%	